

Pracovný list ku kapitole:
**Hľadanie nepriateľa v symboloch, sochách,
obrazoch a nápisoch**

BISKUPSKÝ ÚRAD V NITRE

Číslo: 985/41 Odpis.

Nitra, 11.-októbra 1941.

Pri odpovedi odvolávajú sa vždy
na toto číslo!

Vec: Ochrana pamiatok, cudzie štát. znaky,
a maďarské nápisy v slov. kostoloch.

K Číslu: 40.330/41-V.

Slávne

Ministerstvo školstva a národnej osvety,
Bratislava.

Na prípis zo dňa 23. apríla 1941 vyššie citovaného čísla
v mene biskupského zboru Slovenska odpovedám nasledovne :

Nenaráža na ťažkosti odstrániť z kostolov menšie objekty
s maďarskými nápismi, ako na pr. oltárne plachty, alebo aj
zástavy v obciach s obyvateľmi slovenskými.

Odstrániť ale veľké oltárne obrazy, sochy maľované okná
a pod. naráža na viaceré ťažkosti ako :

Protiví sa cirkevnému stanovisku, sochy a obrazy svätých
hoc akej národnosti odstrániť a v prípade, že niektorý t.zv.
maďarský svätý /sv. Štefan, sv. Ladislav, sv. Imrich, sv.
Alžbeta / boli by patrónmi kostola/ titularis ecclesiae/,
odstrániť ich sochu alebo obraz bolo by možné len s povole-
ním Svätej Stolice, ktorá v jednom konkrétnom prípade takejto
žiadosti nevyhovela.

Sám ľud aj národnostne najuvedomejší by odstraňovanie
sôch nerád videl, lebo ľud je pri každej takejto zmene citli-
vý a niektoré správy farských úradov tiež to dosvedčujú.

Odstrániť daktorú sochu, alebo obraz neposlúžilo by ani
štátu, lebo nepriateľská propaganda využila by takýto skutok
v cudzine, ako zákrok nekultúrny a rozhlasovala by o nás bar-
barizmus, ničiaci umelecké pamiatky.

Treba pripomenúť aj finančnú otázku, lebo odstrániť sochy,
malby, nápisy na veľmi vysokých miestach vyžaduje značnú
technickú prácu a takto aj veľký náklad.

Zaiste tieto pozoruhodné ťažkosti sú na príčine, že ešte
aj na hlavnom kostole hlavného mesta ponechaná je na vrchu
veže uhorská koruna. I v iných kultúrnych štátoch, ako na pr.

v Itálii i v samom Ríme sú staré nápisy, sochy, pochádzajúce z doby pred r. 1870.

Možno pripomenúť aj to, že ani býv. maďarská vláda neza-
kazovala stavať kostoly, oltáre a sochy ku cti slavianskym
apoštolom sv. Cyrila a Metoda.

Z takýchto dôvodov Biskupský úrad varuje pred prehnanými
zásahmi a odporúča vyčkať príležitostné prestavby a reštaurá-
cie, kedy bez ťažkostí bude môcť vzráhať sa slovenské se-
bavedomie zjednať žiadúcu nápravu.

N a s t r á ť !

Karol Kmeťko
b i s k u p,
predseda biskupskej konferencie.

Dokument č. 2:

Rím. kat. farský úrad v Iregu. Okres. Nitra. Slovensko.
Pošta: Ujľak pri Nitre

Ministerstvu vnútra - Poradnému sboru

v Bratislave.

Obv. notársky úrad v Ujľaku prípisom zo dňa 20. X. 1943, poslal mi toto vyzvanie: "V smysle vyhlášky č. 315/1943 Úr. nov. socha sv. Štefana musí byť pokladaná za závadnú a ako taká má byť odstránená z moci zákona".

Keďže ide o vec čisto vnútornú rím. kat. cirkvi, obrátil som sa na Bisk. úrad v Nitre, odkiaľ prípisom zo dňa 3. XI. 1943, dostal som túto úpravu: " 1. O odstránení sôch rokoval i biskupský sbor na konferencii dňa 13. októbra t. r. a usniesol sa na tom, že sochy a obrazy svätých nemožno odstraňovať; môže však byť reč o tom, aby sa zmenili, poťažne odstránili cudzie nápisy a cudzoštátne odznaky. 2. Do Poradného sboru pri Ministerstve vnútra boli vyslaní aj zástupcovia cirk. vrchností práve preto, aby aj tam hájili ortodoxné stanovisko Cirkvi. Ráčte preto výzve not. úradu vyhovieť a svoje ťažkosti a stanovisko oznámiť Poradnému sboru pri MV. 3. Cirkevná vrchnosť má od príslušných činiteľov uistenie, že vyhláška MV o odstránení nevhodných sôch, obrazov atď. nijako nie je diktovaná proticirkevnou tendenciou alebo azda neúctou a zášťou proti katolíckemu kultu svätých. Činí to výlučne preto, aby čelila zjavným a známym politickým tendenciám cudzím. Napriek tomu bisk. sbor zaujal uvedené ortodoxné stanovisko".

Na tomto podklade predostieram moje stanovisko.

I./ Výšspomenutú sochu sv. Štefana alebo iné sochy, ktoré cirkev posvätila, sú výrazom jej úcty voči dotýčným kanonizovaným osobám. Takéto sochy násilne odstraňovať značí prakticky popierať dogmu o úcte svätých. Ináč rečeno: bolo by to vyložené obrazoborstvo. Uvedená výzva notárskeho úradu v Ujľaku teda vyžaduje odo mňa, kňaza a mojich veriacich výslovnú apostaziu a svätokrádež. Je to zjavné znásilnenie svedomia, odporujúce ústavnému zákonu, ktorý zabezpečuje slobodu viero- vyznania nielen Židom a evanjelikom, ale i katolíkom. Na tomto zákonitom podklade prehlasujem, že ani ja ani moji veriaci otázku sochu neodstránime, lebo poprieť vieru a spáchať svätokrádež nik a nikdy od nás právom žiadať nemôže.

II./ Sochu zakúpili miestni ruženčiari, teda prevážna čiastka farníkov asi pred 30-35 rokmi. Za túto dobu niet sto-py o tom, žeby bola "pohoršenie budila alebo odporovala ve-rejnému poriadku" Našu zapadlú obec navštívilo od roku 1918 na stá a stá národovcov slovenských a nik z nich sa nad ňou nepohoršili ani nikomu nezavádzala. Bol tu opätovne pán biskup nitriansky, dr. Kmeťko, ktorý je i patrónom kostola; ďalej neb. Buday a mnohí iní: poslanci, ministri, univerzitní profesori atď. Zvlášť vyzdvihujem, že jeden môj predchodca, pán biskup banskobystrický, Dr. Škrábik, kostol od základov reštauroval a spomenutú sochu nehýbal, ba dokonca očistiť dal. Závadnou sa stala až red mesiacom p. pridelenému notá-rovi v Ujlaku, ktorý vtedy po prvé vstúpil do nášho kostola a to s predsevzatím, že sochu za závadnú vyhlási. Robil to, zrejme, na vyšší rozkaz a z poslušnosti podriadeného.

Ostatne socha nikoho uraziť nemôže. Vysoká je voľačo vyše metra, niet na nej maďarského trikoloru, nápisu alebo címera a korunu smele možno hocktorému kráľovi postaviť na hlavu.

III./ Citovaný už obežník ... obáva sa o "verejný poria-dok", ak socha sv. Štefana na oltári ostane. Na ilustráciu nech slúži nálada ľudu, vyvolaná úradným zákrokom v tejto veci. Poznamenávam, že obec je čisto slovenská; že za bývalej republiky veľmi mocní boli agrárnici, socialisti a komunisti; že r. 1938, po trojmesačnej práci - došiel som sem r. 1935 - podarila sa úplne biela voľba. Slovom, o maďarónstve v Iregu ani reči byť nemôže, skôr o čechúnstve.

Títo povedomí Slováci teda horšili sa, keď dňa 15. augus-ta b. r. počuli reč pána prezidenta v Nitre, v ktorej sa - údajne - ohradzoval proti úcte sv. Štefana. Povedali si: "Nechajte svätých na pokoji a vybavte si vec s terajšími Ma-ďarmi! Odkedy však prišlo na denný poriadok odstraňovanie sôch, takéto kritiky počúvam z tretej-štvrtej ruky: "Toto ani nevereckí Česi nerobili a ak by sa boli nato odvážili, boli by ľudáci celý svet zaplnili krikom, že vraj berú nám vie-ru; ešte aj katolícka a kňazská vláda siaha na svätých?! Ži-dom pobrali majetky, katolíkom berú svätých, Židov vyhnali do Poľska, maďarských svätých vyhánajú do Pešti. Je ešte pán prezident kňazom, že to trpí?! Po maďarských pojdú českí svä-tí a po nich ostatní, ešte aj sv. Jozef, Panna Maria a Ježiš Kristus, lebo boli Židmi. Neostane nám iba jeden svätý: Jáno-šík, lebo Cyril a Metod boli Grékmi, sv. Beňadik a Svorad ale Poliakmi atď." Samozrejme, boľševici sa rehýňajú a podobné poznámky pestria drastickými dodatkami, alebo zdôrazňujú, že

ani Stalin nebude horší od dnešných vladárov.

Kroky teda na zachránenie verejného poriadku skôr ho porušujú, než zabezpečujú. Ľuďom huby nezapcháme ani rozum nespustíme vysokými rozkazmi alebo vyhrážkami. A či sa azda znemožnia "tendencie cudzích"? /Vid' horejší bsk. prípis!/ Obávam sa opaku: podáme im zbraň do ruky.

.....

Ireg /p. Ujlak pri Nitre/, 8. novembra 1943.

Dr. Štefan Gallo v. r.
farár.

Dokument č. 3:

Sv. Cyril a Metod majú domovské právo na Slovensku

Z reči, ktorú povedal Vodca a prezident Dr. Jozef Tiso na veľkom manifestačnom shromaždení v Nitre dňa 18. augusta t.r.)

Ak má byť tradícia svätoštefanská, tak to nemôže byť tá, ktorá smeruje na utlačanie Slovákov, a iných národností. My sv. Štefana doprajeme maďarskému národu a prajeme mu, aby sa čím hlbšie riadil podľa idey sv. Štefana. Ale, keď sv. Štefanovi ako takému ani nenapadlo, tým menej jeho potomkom nech nenapadá, aby sa stavali do protivy sv. Cyrilovi a Metodovi. Sv. Cyril a Metod majú domovské právo na Slovensku, domovskú príslušnosť o niekoľko rokov staršiu než ktokoľvek iný. Kult sv. Cyrila a Metoda je v nás zakorenený hlbšie, ako čokoľvek iné. Táto nás udržala v minulosti a prosme Boha, aby nás udržala aj v budúcnosti. Tejto cyrilometodejskej idey môžeme ďakovať za jej veľký zušľachtujúci vplyv na náš nacionalizmus, na naše národné povedomie. Keďže naše národné povedomie bolo vždy pod vplyvom Kristovho učenia, bol náš nacionalizmus do určitej miery jednotný a usmernený. Keď je Slovák nacionalistom, keď miluje svoj národ, robí to aktívne, pozitívne. U nás nacionalizmus znamená vrúcnu oddanosť a lásku k svojej. A z tohto vychádzame. To je základ slovenského nacionalizmu. Milujeme svoje vytrvalo a vnútorne. S týmto nemá nič do činenia nejaká nenávisť. A preto Slovák, kdekoľvek vo svete sa zjaví, vždy je porozumený a milovaný. Ľudia sa s ním rady stretávajú, lebo jeho povaha je taká....

....

Dokument č. 4:

PREZÍDIUM ŽUPNÉHO ÚRADU V NITRE

R. kat. farský úrad v Iregu,
Odstránenie maďarských štátnych
Znakov, sôch, symbolov a pod.
Z kostola v Iregu.-
Urážlivý postoj r.kat.farára
Dr. Štefana Gallu.-

PRÍSNE DÔVERNÉ!

Prezídium ministerstva vnútra

v B r a t i s l a v e .

O osobe r.kat.farára Dr. Štefana Gallu v Iregu dovoľujem si
podať túto objektívnu správu:

Dr. Gallu poznám aj osobne a z tunajších cirkevných kruhov
mám o ňom úplne spoľahlivé informácie.-

Narodil sa v [REDAKOVANÉ] *, okres Veľká Bytča zo sloven-
ských rodičov, je asi 57 ročný, študoval v Ríme a za kňa-
za bol vysvätený v roku 1908.- Ako mladý kaplan v roku 1910
účinkoval u povestného maďaróna a hungaristu farára Luvigha
v Močenku, v roku 1912 bol kaplanom v Nitre a bol vo vleku
zomrelého farára a maďaróna Szmidu. V roku 1935 stal sa fa-
rárom v Iregu, okres Nitra, kde prišiel z Pruského.- V roku
1936 stal sa profesorom na teológii v Nitre.-

Dr. Gallo nikdy slovenský necítil a možno ho považovať za
vyloženého hungaristu a stúpenca Svätoštefanskej ideológie.-

Od roku 1918 až asi do roku 1925 bol politickým exponentom
maďarských kresťanských socialistov a asi v roku 1925 pre-
šiel potom do tábora Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, kde
uplatňoval svoje politické ambície a zrejme sa skrýval so
svojimi hungaristickými názormi, citmi a ideológiou.-

V roku 1940 bol menovaný pápežským komorníkom.-

Dr. Gallo ako vzdelaný človek a politicky exponovaný kňaz
zo staršej generácie má mnoho známych a priateľov v súčasnom
verejnom živote a to i na miestach veľmi vysokých.-

Len toto jeho spojenie a tieto jeho známosti dávajú mu sme-
losť, aby si počínal i v styku s vládnyimi a vysokými štátnymi
úradníkmi s toľkou aroganciou.-

Tento prípad Dr. Gallu povediem v opatrnosti.-

N a s t r á ť !

Župan:

* Údaje boli anonymizované autormi.

ZDROJ: Štátny archív v Nitre, fond Župa Nitrianska III., k. 67.

Otázky a úlohy:

Prečítajte si dobové dokumenty a pokúste sa odpovedať na otázky:

1. K akej kauze sa vyjadroval biskupský úrad v Nitre? Prečo boli sochy a pamiatky na sv. Štefana, sv. Imricha, sv. Ladislava a sv. Alžbety pre politických predstaviteľov problematické?
2. Aký postoj zaujali cirkevní predstavitelia k štátom navrhovanému riešeniu? Ako chceli situáciu riešiť oficiálne cirkevné miesta?
3. Popíšte, ako sa vyvíjala kauza s odstránením sochy sv. Štefana v kostole v Iregu (dnes Jarok)?
4. Ako vládna moc reagovala na zverejnenie kritického postoja Štefana Gallu? Pokúste sa zistiť, či bol farár z Iregu preložený na iné pôsobisko.
5. Kedy bola vystavaná idea o Veľkomoravskej ríši ako prvom štáte Slovákov? Prečo to tak bolo? Čím argumentoval Jozef Tiso vo svojom prejave na zhromaždení v Nitre v prospech kultu sv. Cyrila a Metoda?

